

СТАТИСТИКА, ОБЛІК, АНАЛІЗ ТА АУДИТ

УДК 657.3:658.15:330.43
JEL Classification: C54, G32, M41

DOI: 10.37332/2309-1533.2019.5-6.20

Якимова Л.П.,
д-р екон. наук, професор,
професор кафедри обліку і оподаткування,
Карєлова О.В.,
Чернівецький національний
університет імені Юрія Федьковича

ФОРМУВАННЯ ОБЛІКОВО-АНАЛІТИЧНОЇ ІНФОРМАЦІЇ КОМУНАЛЬНОГО ПІДПРИЄМСТВА ЩОДО ДЕБІТОРСЬКОЇ І КРЕДИТОРСЬКОЇ ЗАБОРГОВАНOSTI В КОНТЕКСТІ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ДІЛОВОЇ КОМУНІКАЦІЇ

Yakymova L.P.,
dr.sc.(econ.), professor,
professor at the department of accounting and taxation,
Karielova O.V.,
Yuriy Fedkovych Chernivtsi National University

FORMATION OF ACCOUNTING AND ANALYTICAL INFORMATION OF THE MUNICIPAL COMPANY ON ACCOUNTS RECEIVABLE AND PAYABLE IN THE CONTEXT OF ENSURING BUSINESS COMMUNICATION

Постановка проблеми. Сектор муніципальних послуг й інфраструктури в Україні протягом десятиліть потерпає від погіршення технічного обслуговування та нестачі інвестицій. Для підтримки міського господарства прибуткові комунальні підприємства (КП) на умовах поворотної фінансової допомоги змушені (за рішеннями міських рад) фінансувати збиткові. Разом з тим, існують міжнародні програми допомоги комунальним підприємствам, зокрема «Проект розвитку міської інфраструктури – 2» (Second Urban Infrastructure Project) Міжнародного банку реконструкції та розвитку. Міські КП змагаються за участь у таких проектах, що апоріорі передбачає необхідність поліпшення комунікації у фінансовій звітності підприємств, зокрема в аспекті розкриття інформації таким чином, щоб підвищити порівнянність між підприємствами. Зрозуміла і змістовна інформація необхідна й керівництву, контрагентам, банкам, які зазвичай зацікавлені в грошових потоках, і можуть затребувати спеціальну звітність щодо фінансової стійкості й ліквідності підприємства, включаючи дебіторську і кредиторську заборгованість.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Важливість ефективності комунікацій в бухгалтерському обліку висвітлюється насамперед у закордонних теоретичних та емпіричних дослідженнях. Досвід компаній з різних галузей і частин світу, проаналізований у дослідженні Ради з міжнародних стандартів фінансової звітності (International Accounting Standards Board) [1], показує, що відносно невеликі зміни можуть значно підвищити корисність фінансової звітності. Компанії включали додаткову інформацію, яка корисна для інвесторів, або видаляли несуттєву, редагували примітки до фінансової звітності, представляли додаткові таблиці та графіки. Описані у дослідженні зміни пов'язані з принципами ефективної комунікації: адаптація інформації до специфіки компанії (entity-specific); використання простих описів і структур пропозицій без втрати корисної інформації (simple and direct); ранжування фрагментів інформації, щоб допомогти користувачам фінансових звітів зрозуміти їхню важливість (better organised); зв'язування інформації, щоб допомогти користувачам фінансових звітів зрозуміти взаємозв'язки між частинами інформації (better linked); вибір відповідного формату

для типу інформації, яку надають компанії (better formatted); уникнення непотрібного дублювання, яке ускладнює комунікацію (free of duplication); розкриття інформації таким чином, щоб підвищити порівнянність між компаніями та за звітні періоди без шкоди для її корисності (enhanced comparability). Льюїс Дж. (Lewis J.) підкреслює, «оскільки більша частина комунікації, яка відбувається у світі бухгалтерського обліку, відбувається завдяки використанню у письмових звітів, бухгалтери мають взяти на себе роль технічного письменника» [2]. Ефективна комунікація, комунікативні навички мають вирішальне значення для інтелектуальної взаємодії між бухгалтерами і одержувачами інформації [3; 4] та затребувані партнерами і менеджерами [5]. Базовою вітчизняною працею у цьому сенсі є монографія Пушкаря М. [6] щодо формування креативного обліку, призначенням якого є розширення інформаційних ресурсів про нетрадиційні об'єкти (наукові розробки, охорону природи, логістику, маркетингові дослідження, інновації тощо), тобто генерування інформації на запит певних стейкхолдерів. Муравський В. [7] визначає складові облікової політики, їхній вплив на комунікаційні процеси підприємства та комунікаційні бар'єри в організації обліку і контролю. Кручак Л. і Муравський В. [8] обґрунтували можливості формування єдиної бази даних про контрагентів підприємства для дослідження комунікаційних і організаційних аспектів обліку дебіторської заборгованості. Задорожний З.-М. та ін. [9] пропонують формувати інноваційний інформаційний простір для встановлення ефективних комунікацій між усіма сторонами договірних відносин як основу автоматизації управлінського обліку дебіторської та кредиторської заборгованості. Разом з тим, віддаючи належне напрацюванням вищезазначених науковців, загальним недоліком вітчизняних праць є недостатність кількісних обґрунтувань та емпіричних досліджень, а також абстрактна узагальненість, водночас практична спрямованість обліково-аналітичного забезпечення передбачає врахування галузевих особливостей підприємств, їхньої форми власності тощо.

Постановка завдання. Метою дослідження є обґрунтування методичних підходів до формування обліково-аналітичної інформації щодо дебіторської і кредиторської заборгованості в контексті забезпечення ділової комунікації комунікаційного підприємства.

Виклад основного матеріалу дослідження. Аналіз теорії і практики управління розрахунками з контрагентами дозволив виділити основні проблеми щодо дебіторської та кредиторської заборгованостей в обліково-аналітичному аспекті та встановити залежності розв'язання деяких з них від принципів ділових комунікацій, яких слід дотримуватися партнерам під час встановлення ділових контактів (рис. 1). Перший принцип ділових комунікацій щодо поінформованості про фінансовий стан, імідж, кредитну історію контрагентів передбачає реалізацію принципу ефективної комунікації у фінансовій звітності «підвищена порівнянність», тобто розкриття інформації таким чином, щоб підвищити порівнянність між компаніями та за звітні періоди без шкоди для її корисності [1]. Реалізація цього принципу передбачає формування обліково-аналітичної інформації з використанням відносних показників та формуванням відповідних зведених таблиць шляхом введення змін у «Примітки до річної фінансової звітності» (форма 5) або формування нових документів, у тому числі для суб'єктів малого підприємництва, якими нерідко є КП.

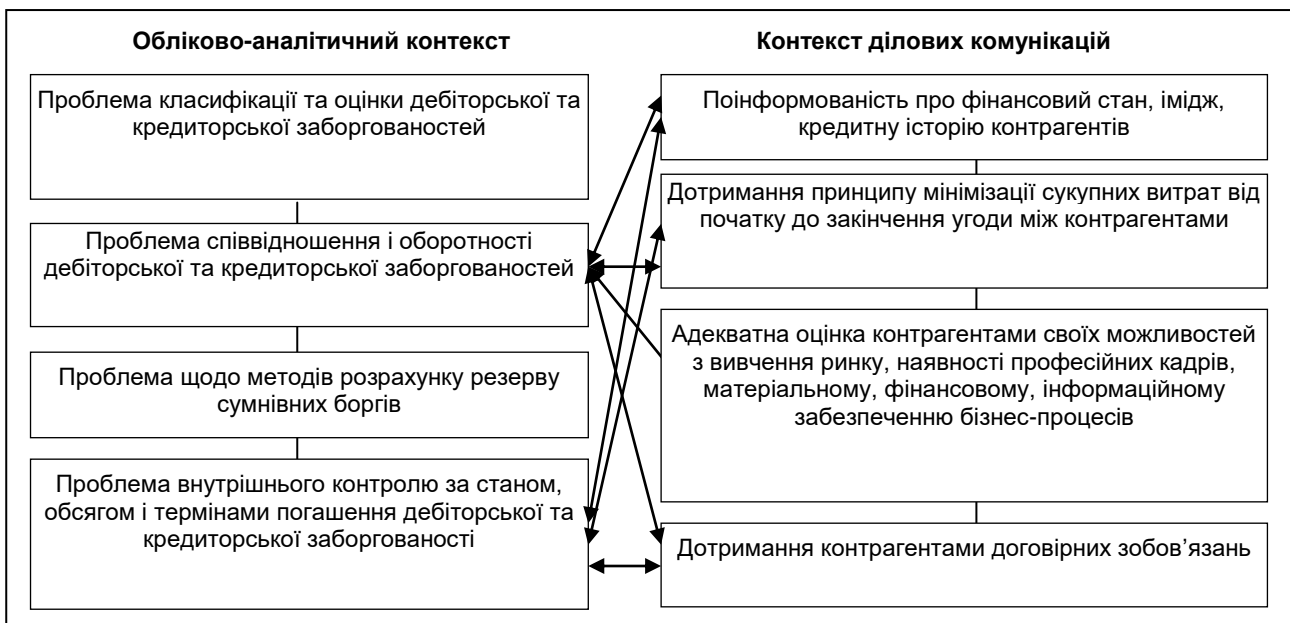

Рис. 1. Взаємозв'язок проблем обліку дебіторської та кредиторської заборгованостей і принципів ділових комунікацій

Джерело: складено авторами на основі [10]

Отже, щоб поліпшити спосіб комунікації інформації у фінансовій звітності, визначено ключові теми, найбільш важливі й актуальні для зацікавлених сторін, які формуються для дебіторської і кредиторської заборгованостей у таблицях такого вмісту: динаміка структури заборгованості за об'єктами виникнення, за термінами погашення, за своєчасністю погашення, за строками непогашення; за забезпеченістю, за безпечністю для фінансового стану; динаміка показників стану й оборотності заборгованості (період погашення, коефіцієнт оборотності, коефіцієнт завантаження заборгованістю, частка а активах (пасивах)); порівняльний коефіцієнтний аналіз дебіторської та кредиторської заборгованості з наведенням оптимальних (рекомендованих) значень відповідних показників. Водночас згідно принципу «entity-specific» інформація має враховувати специфіку підприємства. Дослідження фокусується на комунальних підприємствах, основним видом діяльності яких є надання в оренду й експлуатацію власного чи орендованого нерухомого майна. Для підприємств посередницьких, оптової та роздрібної торгівлі та інших підприємств нормативним (рекомендованим) є період погашення дебіторської і кредиторської заборгованості до 30 днів, коефіцієнт оборотності – 12.

Згідно принципу «simple and direct» кожна таблиця має містити прості й зрозумілі, але без втрати корисної інформації, описи суджень, оцінок, рекомендацій керівництву. Наприклад, щодо меж оптимальності співвідношення дебіторської і кредиторської заборгованостей ($k_{R/P}$) та відповідних управлінських заходів опис може бути наступним: «1) оптимальне значення $k_{R/P}$ варіюється в межах 0,9-1,0 (кредиторська заборгованість не повинна перевищувати дебіторську більше ніж на 10%); рекомендовані оперативні управлінські заходи: контроль поточної політики управління розрахунками; 2) якщо $k_{R/P} < 0,9$, існує загроза фінансовому стану підприємства за рахунок ймовірності неможливості погашення своїх зобов'язань через відсутність коштів; рекомендовані оперативні управлінські заходи: переглянути джерела фінансування на користь власних коштів; 3) якщо $k_{R/P} > 1$, існує ризик порушення фінансової стійкості через відтік коштів з обороту, що призведе до необхідності залучення кредитів і позик для підтримки виробничо-господарської діяльності підприємства; рекомендовані оперативні управлінські заходи: переглянути вибір контрагентів на користь платоспроможних» [11].

Сукупність таких таблиць і супровідних описів дає інформацію про дебіторську та кредиторську заборгованості, але не містить зрозумілої користувачам інформації щодо впливу заборгованостей на фінансове здоров'я КП та його перспектив. Тому комунальним підприємствам пропонується: по-перше, розраховувати зведений показник M -Score, який враховує специфіку КП та є інструментом порівняння; по-друге, оцінити ступінь впливу дебіторської та кредиторської заборгованостей на фінансовий результат КП, його ліквідність.

Дискримінантна модель M -Score, оцінена за даними 50 українських КП і верифікована за даними 71 муніципальної компанії країн Центральної та Східної Європи, має вигляд [12]:

$$M - Score = 0,0505 x_1 + 6,0638 x_2 + 0,3870 x_3 + 0,2193 x_4 - 0,0004 x_5 - 4,4234, \quad (1)$$

де x_1 – коефіцієнт поточної ліквідності;

x_2 – коефіцієнт автономії;

x_3 – коефіцієнт фондівдачі;

x_4 – коефіцієнт валового прибутку;

x_5 – період погашення дебіторської заборгованості.

Модель M -Score є корисною для підвищення комунікації фінансової звітності, оскільки її можна використовувати як для передбачення фінансового здоров'я КП, так і для порівняльного аналізу з іншими КП. Правила прогностичної ідентифікації фінансового стану за M -Score наступні: якщо M -Score $> 0,789$, КП буде фінансово здоровим (безпечна зона); якщо M -Score $< -0,936$, КП буде фінансово нездоровим (зона лиха); якщо $-0,936 < M$ -Score $< 0,789$, однозначний висновок про фінансове здоров'я КП зробити не можна (зона невизначеності). Проте завжди слід пам'ятати: (1) якщо M -Score від'ємний, ймовірність лиха більше 50%; (2) сіра зона невизначеності насправді характеризує критичний стан комунального підприємства.

Отримані результати прогностичної оцінки фінансового стану комунальних підприємств (табл. 1) свідчать про те, що значення показника M -Score для всіх досліджуваних підприємств є додатним, що означає можливе фінансове здоров'я для цих компаній. Проте 2 з 11 підприємств фактично знаходяться в зоні невизначеності (значення M -Score лежить у межах $(-0,936; 0,789)$ або на межі), що характеризує можливий критичний стан підприємства. Незважаючи на те, що більшість підприємств знаходяться в безпечній зоні, підприємствам необхідну підтримувати та прагнути до покращення фінансового здоров'я, щоб не потрапити до критичної зони. Потрібно зазначити, що це очікуваний результат, оскільки КП, що досліджуються за класифікацією [12] є підприємствами «для отримання прибутку», на відміну від, так званих, життєво-необхідних енергетичних та водопостачальних КП.

Таблиця 1

Результати прогностичної оцінки фінансового стану комунальних підприємств

Комунальне підприємство	M-Score	x ₁	x ₂	x ₃	x ₄	x ₅	Прогноз
КП «Житній ринок», Київ	0,626	0,839	0,813	0,166	0,218	77,005	зона невизначеності
МКП-ринок «Ранковий», Хмельницький	0,798	0,845	0,809	0,432	0,505	15,705	безпечна зона
КП «Паркування та ринок», Чернігів	1,534	1,806	0,938	0,157	0,605	32,362	безпечна зона
КП «Бессарабський ринок», Київ	1,661	1,538	0,988	0,015	0,164	63,885	безпечна зона
КП «Володимирський Ринок», Київ	1,838	3,509	0,989	0,040	0,369	16,166	безпечна зона
КП «Запоріжринок», Запоріжжя	1,908	1,915	0,996	0,434	0,162	18,291	безпечна зона
КП «Ринково-побутові послуги», Кропивницький	1,991	3,057	0,996	0,053	1,000	40,290	безпечна зона
КП «МТК «Калинівський ринок», Чернівці	2,147	7,729	0,972	0,670	0,234	64,177	безпечна зона
КП «Ринок», Дубно	2,178	7,689	0,943	1,168	0,201	7,937	безпечна зона
КП «Малиновський ринок», Одеса	2,609	6,720	0,925	2,657	0,284	12,028	безпечна зона
КП «Золочівський ринок», Золочів	2,636	3,216	0,807	4,999	0,325	7,381	безпечна зона

Джерело: авторські розрахунки на основі даних з офіційних сайтів підприємств і міських рад

Що стосується висвітлення у фінансовій звітності ступеню впливу заборгованостей на прибутковість КП, то пропонується використовувати економетричну модель, результативним показником якої є чистий прибуток, а чинниками – коефіцієнти співвідношення дебіторської і кредиторської заборгованості та їхньої оборотності. За результатами оцінки такої моделі визначаються показники граничної ефективності чинників (= оцінені коефіцієнти регресії) та більш інформативні для стейкхолдерів коефіцієнти еластичності (табл. 2).

Таблиця 2

Оцінка впливу співвідношення і оборотності дебіторської і кредиторської заборгованостей на прибутковість комунальних підприємств

Комунальне підприємство	Чистий прибуток	Коефіцієнт співвідношення дебіторської та кредиторської заборгованості	Коефіцієнт оборотності дебіторської заборгованості	Коефіцієнт оборотності кредиторської заборгованості
КП «МТК «Калинівський ринок», Чернівці	11296,0	5,447	5,687	15,318
КП «Володимирський Ринок», Київ	6395,0	0,502	22,579	10,836
КП «Бессарабський ринок», Київ	2363,0	4,447	5,713	24,672
КП «Малиновський ринок», Одеса	1689,0	2,236	30,345	18,338
МКП-ринок «Ранковий», Хмельницький	1563,0	0,682	23,242	6,315
КП «Запоріжринок», Запоріжжя	801,0	0,918	19,956	12,970
КП «Паркування та ринок», Чернігів	718,0	0,879	11,279	3,227
КП «Житній ринок», Київ	220,0	0,670	4,740	2,271
КП «Золочівський ринок», Золочів	90,5	1,117	49,451	29,038
КП «Ринок», Дубно	81,6	0,588	45,985	48,052
КП «Ринково-побутові послуги», Кропивницький	21,5	2,729	9,059	18,905
Оцінені коефіцієнти регресії	-458,66	1743,142	93,561	-138,401
Частинні коефіцієнти еластичності		1,40	0,85	-1,04

Джерело: розрахунки на основі даних з офіційних сайтів підприємств і міських рад

Частинні коефіцієнти еластичності показують на скільки відсотків збільшиться або зменшиться чистий прибуток, якщо один із чинників збільшиться на 1% при незмінних значеннях решти: найсуттєвіше впливає співвідношення дебіторської і кредиторської заборгованості; за коефіцієнтом оборотності дебіторської заборгованості чистий прибуток нееластичний; оборотності заборгованостей мають різнонаправлений вплив; негативний вплив оборотності кредиторської заборгованості на чистий прибуток відбиває його зниження, зокрема через те, що намагаючись швидко погасити заборгованість, КП втрачають можливості реінвестування коштів у розвиток.

Висновки з проведеного дослідження. Обліково-аналітична інформація має бути засобом комунікації, а не результатом простого дотримання вимог, вона має розглядатися як «живий документ», який підлягає постійному перегляду. Запропоновані у статті підходи до реструктуризації приміток до фінансової звітності комунальних підприємств узгоджуються з принципами ефективної комунікації, які визначені в «Board's Discussion Paper Disclosure Initiative–Principles of Disclosure» [1]. Але наведений перелік змін і пропозицій не є остаточним і може змінюватися у процесі діяльності комунальних підприємств та розвитку регіонів (територіальних громад). Вимагає додаткових досліджень й питання підвищення комунікації у фінансовій звітності стосовно інших показників діяльності підприємств.

Література

1. Better Communication in Financial Reporting. Disclosure Initiative–Case Studies. IFRS Foundation, 2017. 46 p.
2. Lewis J. The Challenges in Communicating New Ideas in Accounting. *Small Business – Chron.com*. 2019. URL: <https://smallbusiness.chron.com/challenges-communicating-new-ideas-accounting-18005.html> (дата звернення: 23.07.2019).
3. Zaid O.A., Abraham A., Abraham A. Communication skills in accounting education: Perceptions of academics, employers and graduate accountants. *Accounting Education*. 1994. Issue 3. Volume 3. P. 205-221. DOI: 10.1080/09639289400000020.
4. Shanker S. Importance of Effective Communication in Accounting, *Small Business – Chron.com*. 2019. URL: <http://smallbusiness.chron.com/importance-effective-communication-accounting-3169.html> (дата звернення: 23.07.2019).
5. Stowers R. H., White G. T. Connecting Accounting and Communication: A Survey of Public Accounting Firms. *Business Communication Quarterly*. 1999. No. 62(2). P. 23-40. DOI: <https://doi.org/10.1177/108056999906200204>.
6. Пушкар М. С. Креативний облік (створення інформації для менеджерів): монографія. Тернопіль: Карт-бланш, 2006. 334 с.
7. Муравський В. В. Комунікаційні бар'єри в організації обліку і контролю. *Науковий вісник Ужгородського університету. Серія «Економіка»*. 2015. Вип. 1(45). Т. 2. С. 402-405.
8. Кручак Л., Муравський В. Автоматизація обліку дебіторської заборгованості на основі інтегрованої бази даних контрагентів. *Вісник Тернопільського національного економічного університету*. 2017. Вип. 1. С. 109-118.
9. Zadorozhny Z., Muravskiy V.V., Shevchuk O.A., Sudyn Y.A. Management accounting of the settlements with contractors in innovative environment of business communications. *Marketing and Management of Innovations*. 2018. № 2. P. 103-112.
10. Матузенко Е.В., Шиленко С.И., Федорова Я.О. Деловые коммуникации как фактор повышения результативности бизнеса. *Фундаментальные исследования*. 2016. № 9 (ч. 3). С. 622-627.
11. Якимова Л. П., Мацкуляк К. І. Аналітичне забезпечення управління розрахунками з контрагентами в контексті забезпечення платоспроможності підприємства. *Проблеми економіки*. 2018. № 2(36). С. 396-402.
12. Yakymova L., Kuz, V. The use of discriminant analysis in the assessment of the municipal company's financial health. *Economics and Sociology*. 2019. № 12(2). P. 64-78. DOI: 10.14254/2071-789X.2019/12-2/4.

References

1. IFRS Foundation (2017), Better Communication in Financial Reporting. Disclosure Initiative–Case Studies, IFRS Foundation, 46 p.
2. Lewis, J. (2019), “The Challenges in Communicating New Ideas in Accounting”, *Small Business – Chron.com*, available at: <http://smallbusiness.chron.com/challenges-communicating-new-ideas-accounting-18005.html> (access date July 23, 2019).
3. Zaid, O.A., Abraham, A. and Abraham, A. (1994), “Communication skills in accounting education: Perceptions of academics, employers and graduate accountants”, *Accounting Education*, Issue 3, Volume 3. pp. 205-221, DOI: 10.1080/09639289400000020.
4. Shanker, S. (2019), “Importance of Effective Communication in Accounting”, *Small Business – Chron.com*, available at: <http://smallbusiness.chron.com/importance-effective-communication-accounting-3169.html> (access date July 23, 2019).

5. Stowers, R.H. and White, G.T. (1999), "Connecting Accounting and Communication: A Survey of Public Accounting Firms", *Business Communication Quarterly*, no. 62(2), pp. 23-40. DOI: <https://doi.org/10.1177/108056999906200204>.

6. Pushkar, M.S. (2006), *Kreatyvnyi oblik (stvorenna informatsii dlia menedzheriv)* [Creative Accounting (Creating Information for Managers)], monograph, Kart-blansh, Ternopil, Ukraine, 334 p.

7. Muravskiy, V.V. (2015), "Communication barriers in accounting and control organization", *Naukovyi visnyk Uzhhorodskoho universytetu. Seriya "Ekonomika"*, Iss. 1(45), Vol. 2, pp. 402-405.

8. Kruchak, L. and Muravskiy, V. (2017), "Automation of receivables accounting based on the integrated database of counterparties", *Visnyk Ternopilskoho natsionalnoho ekonomichnoho universytetu*, Iss. 1, pp. 109-118.

9. Zadorozhny, Z., Muravskiy, V.V., Shevchuk, O.A. and Sudyn, Y.A. (2018), "Management accounting of the settlements with contractors in innovative environment of business communications", *Marketing and Management of Innovations*, no. 2, pp. 103-112.

10. Matuzenko, E.V., Shilenko, S.I. and Fedorova, Ya.O. (2016), "Business communications as business fecundity improvement factor", *Fundamentalnyye issledovaniya*, no. 9 (part 3), pp. 622-627.

11. Yakymova, L.P. and Matskuliak, K.I. (2018), "Analytical support for managing settlements with counterparties in the context of ensuring enterprise solvency", *Problemy ekonomiky*, no. 2(36), pp. 396-402.

12. Yakymova, L. and Kuz, V. (2019), "The use of discriminant analysis in the assessment of the municipal company's financial health", *Economics and Sociology*, no. 12(2), pp. 64-78. DOI:10.14254/2071-789X.2019/12-2/4.

Стаття надійшла до редакції 05.08.2019 р.

УДК 657.421.3.011.1

DOI: 10.37332/2309-1533.2019.5-6.21

JEL Classification: M 40

Ясишена В.В.,
канд. екон. наук, доцент,
доцент кафедри економіки, обліку та оподаткування,
Вінницький навчально-науковий економічний інститут
Тернопільського національного економічного університету

ОСНОВНІ АСПЕКТИ ФОРМУВАННЯ ОБЛІКОВОЇ ПОЛІТИКИ НЕМАТЕРІАЛЬНИХ АКТИВІВ ПІДПРИЄМСТВ

Yasyshena V.V.,
cand.sc.(econ.), assoc. prof., associate professor
at the department of economics, accounting and taxation,
Vinnytsia Education and Research Institute of Economy
of Ternopil National Economic University

THE MAIN ASPECTS OF ACCOUNTING POLICIES OF INTANGIBLE ASSETS OF ENTERPRISES

Постановка проблеми. Останніми роками як в Україні, так і за кордоном стрімко зростає роль нематеріальних активів (НМА) в діяльності суб'єктів господарювання, що потребує удосконалення методологічних і практичних підходів до формування їх облікової політики. Обрана облікова політика має вплив на конкурентоспроможність підприємства, оперативність проведення господарських операцій, своєчасність передачі інформації, ефективність прийнятих управлінських рішень, у т.ч. і в частині НМА. Тому на сьогодні виникає нагальна потреба у розробці та впровадженні на вітчизняних підприємствах ефективної та раціональної облікової політики, яка була б направлена на вибір дієвих методичних прийомів способів і процедур обліку, оподаткування, контролю НМА.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Теоретичні та методологічні засади формування облікової політики досліджували в своїх працях провідні вітчизняні і зарубіжні економісти, такі як